

ISSN 2224-025X

НАУКОВІ
З АПИСКИ

Випуск 39 / 2023

**Державного
природознавчого
музею**

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ДЕРЖАВНОГО
ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ**

Випуск 39

Львів 2023

УДК 57+58+591.5+502.7:069

Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2023. – Вип. 39. – 228 с.

До 39-го випуску періодичного видання «Наукові записки Державного природознавчого музею» увійшли статті та короткі повідомлення з природничої музеології, екології, зоології, ботаніки, а також інформація про діяльність музею у 2022 році.

Для екологів, зоологів, ботаніків, працівників музеїв природничого профілю, заповідників, національних природних парків і інших природоохоронних установ і організацій.

Proceedings of the State Natural History Museum. – Lviv, 2023. – Issue 39. – 228 p.

The 39th issue of the periodical «Scientific Notes of the State Museum of Natural History» includes articles and short reports of natural history museology, ecology, zoology, botany, as well as information about the museum's performance in 2022.

For ecologists, zoologists, botanists, employees of museums of natural profile, reserves, national nature parks and other environmental institutions and organizations.

DOI: <https://doi.org/10.36885/nzdpn.2023.39>

ISSN 2224-025X

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор

Заступник головного редактора

Відповідальний секретар

Технічний редактор

Капрусь І. Я. д-р біол. наук, проф.

Климишин О. С. д-р біол. наук, с.н.с.

Орлов О. Л. канд. біол. наук

Гураль Р. І. канд. біол. наук

Бокотей А. А. д-р біол. наук, с.н.с.; Войчишин В. К. канд. біол. наук, с.н.с.; Годунько Р. Й. канд. біол. наук, с.н.с.; Гураль-Сверлова Н. В. канд. біол. наук, с.н.с.; Дзюбенко Н. В. канд. біол. наук; Радченко О. Г. д-р біол. наук, проф.; Різун В. Б. канд. біол. наук, с.н.с.; Середюк Г. В. канд. біол. наук; Сушуловський А. С. канд. біол. наук, с.н.с.; Третяк П. Р. д-р біол. наук, проф.; Фальтинович В. д-р біол. наук, проф. (Польща); Царик Й. В. д-р біол. наук, проф.; Чернобай Ю. М. д-р біол. наук, проф.; Шрубівич Ю. Ю. канд. біол. наук; Яницький Т. П. канд. біол. наук

EDITORIAL BOARD

Kaprus I. Y. (*Editor-in-Chief*), Klymyshyn O. S. (*Associate Editor*), Orlov O. L. (*Managing Editor*), Gural R. I. (*Technical Editor*), Bokotey A. A., Voichyshyn V. K., Godunko R. J., Gural-Sverlova N. V., Dzubenko N. V., Radchenko O. G., Rizun V. B., Serediuk H. V., Susulovsky A. S., Tretjak P. R., Faltynowicz W., Tsaryk J. V., Chernobay Y. M., Shrubovych J. J., Yanitsky T. P.

Рекомендовано до друку вченою радою Державного природознавчого музею

ISSN 2224-025X

© Наукові записки ДПМ, 2023

«THE MUSEUM LAB»: МІЖНАРОДНА ПРОГРАМА ДЛЯ МУЗЕЙНИХ ФАХІВЦІВ З АФРИКАНСЬКИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

У травні 2023 року розпочалася третя міжнародна програма «The Museum Lab», що з 2021 року служить платформою для спільного навчання, обміну і освіти професіоналів музейної сфери африканських і європейських країн. Програма була спільно розроблена чотирма партнерами-засновниками: Німецькою службою академічних обмінів [German Academic Exchange Service (DAAD)], Музеєм природознавства (Берлін) – Інститутом еволюції та біорізноманіття Лейбніца [the Museum für Naturkunde – Leibniz Institute for Evolution and Biodiversity Science (MfN)], Магістерською програмою з музейного менеджменту і комунікації Берлінського університету прикладних наук [Master's Programme in Museum Management and Communication at the University of Applied Sciences Berlin (HTW)] та африканською консалтинговою групою The Advisors (the African consultancy group The Advisors). Понад 40 музейників з різних установ брали участь у підготовці проєкту як у Німеччині, так і в Кенії. Проєкт створено для підтримки професійного обміну досвідом між кураторами, дослідниками та керівниками, які працюють у музеях, галереях та на об'єктах культурної спадщини в африканських і європейських країнах, що дозволяє обмінюватися знаннями, навичками та кращими практиками, а також підтримує їхній індивідуальний професійний розвиток.

У програмі цього року брали участь 52 учасники із 20 європейських і 19 африканських країн. Із 3 травня по 30 жовтня програма включала три робочі модулі, резиденцію в музеї та 2 онлайн зустрічі. Програма усіх модулів була інтенсивною. Перший модуль розкриває складні історичні переплетіння, що об'єднали Африку і Європу в минулому і пов'язують їх у сьогоденні. Модуль складався із 5 днів онлайн семінарів, що відповідали основним темам програми: концепції різноманіття, яка представлена через призму концептуальної основи «Критична грамотність у сфері різноманіття» («Critical Diversity Literacy»), переосмислення колоніальної історії та колоніальної спадщини, питання пам'яті, архітектури і публічного простору, глобальні зміни клімату і сталий розвиток, африкансько-європейський обмін у сфері мистецтва і культури, а також ринки мистецтва в Африці та Європі.

Другий модуль програми «The Museum Lab» відбувся у Берліні (Німеччина). Програма включала музеї, об'єкти спадщини і мистецькі простори в Берліні та околицях, зустрічі із професіоналами, залученими до роботи з колоніальним минулим музеїв, питання оцифрування та реституції колоніальних фондів, а також обговорення процесів трансформації музеїв для залучення культурного і природного різноманіття. Музеї є частиною суспільного життя та історії, вони свідчать про відносини між суспільствами, країнами і континентами. Як динамічні інституції, вони зобов'язані вчитися на власній історії та активно формувати зміни для людей на місцевому і глобальному рівнях. Під час відвідування музеїв і місць історичної спадщини (Memorial Berlin Wall, Julia Stoschek Collection, Palais Populaire, Urban Nation Museum for Urban Contemporary Art, Ethnological Collections and Asian Art та інші) учасники програми мали можливість ознайомитися з тим, як сучасні музеї працюють з питаннями колоніального минулого Європи та які кроки приймаються на шляху до демократизації музеїв і сталого розвитку. Також були помітні і виклики з якими стикається сучасна музейна спільнота на цьому шляху.

Окремо слід відзначити частини програми, що проводилися у природничому музеї (Museum für Naturkunde Berlin). Працівники ознайомили учасників програми із сучасними підходами до побудови експозиції та освітніми програмами музею. Вражають сучасні методи оцифрування багаточисельних природничих колекцій. Процеси оцифрування є максимально автоматизованими, а сучасне оптичне і комп'ютерне обладнання та спеціалізоване програмне забезпечення дають можливість отримання різноманітних варіантів цифрової інформації високої якості про об'єкти.

Ключовою фазою програми стала резиденція у Зенкенберзькому природничому музеї (Senckenberg Naturmuseum Frankfurt), що у Франкфурті-на-Майні. Ця інституція є одним з найбільших музеїв природознавства у Німеччині. Резиденція відбувалася протягом двох тижнів, під час яких була надана можливість дослідити роботу музею із середини, познайомитися з науковцями різних відділів і спеціалістами з побудови експозиції та виставкових проєктів, працівниками відділу, які проводять освітню і популяризаторську роботу. Неможливо не відзначити високий рівень освітньо-педагогічної роботи, що виконується у музеї. Окрім освітніх програм різного рівня та тематик для шкільної аудиторії, віднедавна у музеї також функціонує спеціальний освітній простір «Aha?! Science Lab», де молодь, діти і їхні батьки можуть розглянути цікаві об'єкти з природничих колекцій, долучитися до справжніх дослідницьких проєктів і поспілкуватися з науковцями цього музею. В цьому просторі також функціонує науковий лекторій.

Відвідування наукових відділів Зенкенберзького науково-дослідного інституту і природничого музею дало можливість скласти картину науково-фондової роботи. Науковці Зенкенбергу використовують бази даних SeSam та AQUiLA, які надають доступ до колекцій інституції. Переважна частина фондового матеріалу є оцифрованою. Матеріали оцифровуються за допомогою сучасного обладнання, яке дозволяє отримувати зображення високої роздільної здатності для використання у наукових дослідженнях.

Третій модуль проходив у м. Найробі (Кенія) та мав назву «Музеї майбутнього: прийняття різноманітності та сталого розвитку у Найробі». Організаторами програми виступали Національний музей Кенії (National Museums of Kenya), Університет Найробі (University of Nairobi) та Goethe-Institut Кенія. Двотижнева програма включала відвідування музеїв (Contemporary Kenya Art Gallery, Karen Blixen Museum, Peace Memorial Museum, Murumbi Collection) і Національного парку, а також Центру розкопок (Olorgesailie Prehistoric Site), значну кількість лекцій та семінарів від провідних спеціалістів і діячів науки кенійських музеїв, культурних й освітніх установ. Основними темами, що розкривалися під час візитів і лекцій, були реституційні та репатріаційні процеси, оцифрування культурної спадщини, залучення спільноти до творення та функціонування музеїв, деколонізаційні процеси у музеях, вплив глобальної зміни клімату на збереження культурної спадщини та інші.

А. М. Савицька
науковий співробітник відділу Прикладної музеології
ДПМ НАН України, учасниця програми

ЗМІСТ

CONTENTS

Музеологія * Museology		Стор.
<i>Гураль Р. І., Гураль-Сверлова Н. В.</i> Науковий та освітній потенціал малакологічного фонду Державного природознавчого музею НАН України		3
<ul style="list-style-type: none"> • Scientific and educational potential of the malacological collection of the State Museum of Natural History of the National Academy of Sciences of Ukraine 		
<i>Бокотей А. А., Климишин О. С.</i> Колекція тварин митрополита Йосифа Сліпого у фондах Державного природознавчого музею НАН України		13
<ul style="list-style-type: none"> • Animal collection of Metropolitan Josyf Slipy in the founds of the State natural-historical museum of the NAS of Ukraine 		
<i>Новіков А. В., Гуштан Г. Г., Гуштан К. В., Кузярін О. Т., Лелека Д. Ю., Начичко В. О., Проць Б. Г., Різун В. Б., Савицька А. Г., Сушуловська С. А., Сушуловський А. С.</i> Окреслення цілей і формату проекту «Оцифрування природничих колекцій, що зазнали uszkodження внаслідок бойових дій і супутніх факторів: розробка протоколів і впровадження на базі Державного природознавчого музею НАН України»		19
<ul style="list-style-type: none"> • Outlining the aims and format of the project «Digitisation of natural history collections damaged as a result of hostilities and related factors: development of protocols and implementation based on the State Museum of Natural History of the National Academy of Sciences of Ukraine» 		
Екологія * Ecology		
<i>Гусак О. В., Капрусь І. Я.</i> Вплив агро- та урбаногенної фрагментації природного середовища на структуру таксоценів колембол Східного Поділля		31
<ul style="list-style-type: none"> • The influence of agro- and urbangenic fragmentation of the natural environment on the structure of Collembolan taxocenoses of the Eastern Podillia 		
<i>Капрусь І. Я., Мицак О. Я., Савчак О. Р.</i> Населення колембол болотних екосистем української частини міжнародного біосферного резервату «Розточчя»		43
<ul style="list-style-type: none"> • Population of Collembola of bog ecosystems of the ukrainian part of the International Biosphere Reserve «Roztochia» 		
<i>Бешлей С. В., Лобачевська О. В., Соханьчак Р. Р.</i> Вміст фенолів та активність поліфенолоксидази в гаметофіті домінантних мохів лісових екосистем Українського Розточчя		57
<ul style="list-style-type: none"> • The content of phenols and activity of polyphenol oxidase in the gametophyte of dominant mosses in forest ecosystems of the Ukrainian Roztochchia 		
<i>Кияк В. Г.</i> Взаємовплив і спряженість між популяціями альпійських фітоценозів Українських Карпат		67
<ul style="list-style-type: none"> • Mutual influence and conjugation between populations of alpine phytocenoses in the Ukrainian Carpathians 		

Рагуліна М. Є., Орлов О. Л., Дмитрук Р. Я., Борняк У. І. Травертинові джерела Львівського Розточчя і прилеглих територій: ретроспектива та сучасний стан	77
• Petrifying Springs of Lviv Roztocze and adjacent territories: the Retrospective and Modern Condition	
Гуштан Г. Г. Таксономічна і екологічна структура таксоценів панцирних кліщів (Acari: Oribatida) мезофітних лук Закарпатської низовини	89
• Taxonomic and ecological structure of oribatid mites (Acari: Oribatida) of mesophilic grasslands on the Transcarpathian lowland	
Баишта А.-Т. В. Рукокрилі (<i>Chiroptera</i>) смерекових лісостанів Українських Карпат	99
• Bats (Chiroptera) of spruce forests in the Ukrainian Carpathians	
Гураль-Сверлова Н. В., Гураль Р. І. Нові дані щодо поширення антропохорних видів наземних моллюсків на заході України та можливі підходи до їх класифікації	111
• New data on the distribution of anthropochorous species of land molluscs in western regions of Ukraine and possible approaches to their classification	
Кім Н. А., Щербаченко О. І. Особливості морфо-фізіологічних реакцій мохів залежно від водно-температурного режиму їх місцевиростань	123
• Peculiarities of the morpho-physiological reactions of mosses depending on the water-temperature regime of their local growth	
Леневич О. І. Вплив рельєфу на формування стежкової мережі в межах лісових екосистем НПП «Бойківщина» (Верховинський Вододільний хребет, Українські Карпати)	131
• The influence of the relief on the formation of the network within the forest ecosystems of the NPP «Boikivshchyna» (Verkhovynsky Vododilny ridge, Ukrainian Carpathians)	
Медведєва І. В., <u>Козловський М. П.</u>, Кагало О. О., Венгжин Е. Біоіндикаційна роль фітонематодних угруповань в оцінці стану трансформованості вторинних лісових екосистем	143
• The bioindicator role of phytonematode groups in the assessment of the state of transformation of secondary forest ecosystems	

Зоологія * Zoology

Загороднюк І. В. Ссавці (Mammalia): історія терміна, якому понад 100 років	151
• «Ssavtsi» (Mammalia): the story of a 100-year-old term	
Заморока А. М., Михайлюк-Заморока О. В. Пропозиції щодо уніфікації та застосування національної номенклатури найменувань скрипунових (Coleoptera: Cerambycidae) із фауни України й деяких екзотів. Частина III: підродини тонкохвісткові (Lepturinae) й коротові (Necydalinae)	161
• Proposals for unification and use of the Ukrainian national nomenclature for native and exotic species of the longhorn beetles (Coleoptera: Cerambycidae) in Ukraine. Part III: subfamilies Lepturinae and Necydalinae	

Голіней Г. М., Різун В. Б., Шевчик Л. О., Кравець Н. Я., Прокоп'як М. З., Крижановська М. А., Щербаченко Т. М. Нова знахідка сколії-гіганта *Megascolia maculata* (Drury, 1773) (Hymenoptera, Scoliididae) у Тернопільській області як свідчення розширення ареалу виду..... 171

- The new record of the Mammoth Wasp *Megascolia maculata* (Drury, 1773) in the Ternopil oblast as evidence of the species range expansion

Радченко О. Г. Таксономічна та екологічна структура мірмекокомплексів у лісах Волинського Полісся (Україна) та її зміни в процесі відновлення лісу на вирубках .. 181

- Taxonomic and ecological structure of myrmecocomplexes in the forests of Volyn' Polissia (Ukraine) and its transformation in the process of forest restoration in clearings

Ботаніка * Botany

Мамчур З. І., Драч Ю. А. Бріофлора Романівського ландшафтного заказника та прилеглих територій (Львівська область) 189

- The Bryoflora of the Romaniv landscape region and adjacent territories (Lviv region)

Короткі повідомлення * The brief messages

Середюк Г. В., Смірнов Н. А. Знахідка *Megistopus flavicornis* (Rossi, 1790) (Neuroptera, Myrmeleontidae) у Вінницькій області 201

- Discovery of *Megistopus flavicornis* (Rossi, 1790) (Neuroptera, Myrmeleontidae) in the Vinnytsia region

Данилюк К. М. Новий локалітет *Goodyera repens* (L.) R. BR. (Orchidaceae) на південній межі ареалу (Мале Полісся) 205

- A new locality of *Goodyera repens* (L.) R. BR. (Orchidaceae) on the southern border of the range (Male Polissia)

Орлов О. Л., Рагуліна М. Є., Борняк У. І., Дмитрук Р. Я. Гідрологічний заказник «Травертинові джерела» 207

- Hydrological reserve «Travertine springs»

Хроніка * Current issues

Архіпова Х. І. Про діяльність Державного природознавчого музею НАН України у 2022 році 211

Дзюбенко Н. В. «Культура – світові течії»: програма обмінів Міністерства культури Франції для іноземних фахівців у сфері культури 213

Дзюбенко Н. В. «Увічнення історії через освіту та музеї»: програма IVLP Державного департаменту США 215

Савицька А. М. «The Museum Lab»: міжнародна програма для музейних фахівців з африканських та європейських країн 219

Правила для авторів * Rules for authors

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 39

PROCEEDINGS OF THE STATE NATURAL HISTORY MUSEUM

Issue 39

Українською та англійською мовами

Головний редактор Ігор Ярославович Капрусь

Комп'ютерний дизайн і верстка: Олександр Семенович Климишин,
Тарас Михайлович Щербаченко

Адреса редакції:
79008 Львів, вул. Театральна, 18
Державний природознавчий музей НАН України
телефон / факс: (032) 235-69-17
e-mail: editorship@smnh.org, trilobit6@gmail.com
<http://nzdpm.smnh.org/>

Формат 70×100/16. Обл.-вид. арк. 18,0. Наклад 100 прим.

Виготовлення оригінал-макета здійснено в Лабораторії природничої музеології
Державного природознавчого музею НАН України
Друк ТзОВ «Простір М» 79000 Львів, вул. Чайковського, 8